

Зливко С. В.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕЖРЕГИОНАЛЬНЫХ УПРАВЛЕНИЙ ПО ВОПРОСАМ ИСПОЛНЕНИЯ УГОЛОВНЫХ НАКАЗАНИЙ И ПРОБАЦИИ

В статье анализируются нормативно-правовые акты, которые регулируют деятельность межрегиональных управлений по вопросам исполнения уголовных наказаний и probation. Анализируются место и роль межрегиональных управлений в системе управления. Определяется современное состояние и направления усовершенствования организационно-правового обеспечения деятельности межрегиональных управлений в условиях реформирования. Подано авторское определение понятия межрегионального управления по вопросам исполнения уголовных наказаний и probation. Предложена разработка и внедрение в практическую деятельность Положение о межрегиональном управлении по вопросам исполнения уголовных наказаний и probation.

Ключевые слова: управление, организационно-правовое обеспечение, исполнение уголовных наказаний, территориальные органы, межрегиональное управление.

УДК 343.85

Никифорчук Д. Й.,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності НАВС, м. Київ;

Колб І. О.,

кандидат юридичних наук, заступник начальника відділу
нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень
у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших
заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням
особистої свободи громадян прокуратури Київської області

ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ АСПЕКТИ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано зміст міжгалузевих принципів кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань, а також про їх місце і роль у правовому механізмі сфери виконання покарань.

Крім цього, визначено проблемні питання у цьому напрямі та розроблено науково обгрунтовані заходи щодо їх вирішення по суті.

Ключові слова: *принципи, кримінально-виконавча діяльність, персонал органів та установ виконання покарань, правовий механізм, сфера виконання покарань, засуджений, кримінальні покарання.*

Постановка проблеми. Вивчення змісту кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань показало, що поряд із загальними принципами у своїй роботі зазначені особи дотримуються та застосовують міжгалузеві й галузеві принципи, а також принципи підгалузеві права і правових інститутів. В юридичній науці під міжгалузевими принципами права розуміють ті принципи, що притаманні декільком галузям права, визначають їх характер та напрями подальшого розвитку, а під галузевими – принципи, що притаманні певній галузі права, визначають її характер та напрями подальшого розвитку [1, с. 131]. При цьому варто зазначити, що досі серед учених ведуться постійні дискусії щодо співвідношення принципів правової політики, права та законодавства, в тому числі й у сфері боротьби зі злочинністю [2, с. 121–136].

Та попри все, враховуючи, що зазначена проблематика не відноситься до завдань нашого дослідження, загальноновизнаним у науці є висновок про те, що первинними є принципи права, а вторинними – законодавства [3, с. 42]. Більше того, у зазначеній ситуації, як правильно зробили висновок деякі науковці [4, с. 34–35], об'єднальним для всіх видів принципів, про які йшлося вище, має такий критерій, який витікає зі змісту теоретичного положення про те, що роль принципів у формуванні, зокрема, кримінально-виконавчого законодавства зумовлена наявністю у них ідеальних уявлень про реальну кримінально-виконавчу діяльність та про результат зусиль адміністрації органів і установ виконання покарань. За такого підходу принципи кримінально-виконавчого законодавства є виразом головного, основного в цьому акті, вони відображають стратегічну тенденцію його розвитку, показуючи, на що воно зорієнтовано [5, с. 21]. Усі вищезазначені та інші підходи, що сформувались на сьогодні в теорії права, й становлять методологічне підґрунтя для розробки питань, пов'язаних зі змістом міжгалузевих і галузевих принципів права, а також принципів підгалузеві та інститутів права.

Зазначені обставини й обумовили вибір об'єкта і предмета дослідження в цій науковій статті, а також визначили її основні завдання – з'ясувати проблемні моменти, які виникають під час реалізації на практиці принципів кримінально-виконавчої діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України, та розробити науково обґрунтовані шляхи щодо їх вирішення по суті.

Стан дослідження. Вивчення наукової літератури показало, що досить активно розробкою проблеми кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань займаються такі вчені, як: Автухов К. А., Бандурка О. М., Бадира В. А., Богатирьов І. Г., Богатирьова О. І., Джужа О. М., Денисов Т. А., Колб О. Г., Копотун І. М., Конопельський В. Я., Меркулова В. О., Степанюк А. Х., Трубников В. М., Яковець І. С. та ін.

Поряд з цим у контексті змісту тих питань і завдань, які становлять предмет дослідження у цій роботі, наукові пошуки здійснюються безсистемно та нецілеспрямовано, що й послугувало додатковим аргументом щодо вибору її тематики та постановки пріоритетної мети.

Виклад основного матеріалу. Як встановлено в ході цього дослідження, до міжгалузевих принципів кримінально-виконавчої діяльності персоналу ДКВС України, у першу чергу, належать ті принципи, що входять до циклу кримінально-правових дисциплін (кримінальне право; кримінально-виконавче право; кримінальний процес; криміналістика; криминологія та ін.). При цьому, на переконання Денисової Т. А., саме принципи кримінальної відповідальності визначаються найбільш загальними положеннями, які, зокрема, визначають напрям роботи законодавця під час побудови системи кримінальних покарань та кримінально-правових санкцій, а принципи покарання скеровують суддів під час їх застосування [6, с. 137].

У той самий час принципи інститутів права – це основні ідеї, що лежать в основі побудови певного інституту права [7, с. 354]. Саме з цих позицій і слід виділяти принципи кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань. Поряд з цим слід зазначити, що класифікація як міжгалузевих принципів, так і принципів інститутів права в доктриналь-

них джерелах є різноманітною та не безспірною. У цьому контексті досить потужне методологічне підґрунтя створив Гришук В. К., який запропонував за критерієм суб'єкта, що реалізує кримінально-правову відповідальність людини в законодавчій або правозастосувальній діяльності, розрізняти: а) законодавчо встановлену кримінально-правову відповідальність; б) судову кримінально-правову відповідальність; в) кримінально-правову відповідальність, яка реалізується спеціальними органами виконавчої влади держави [8, с. 666].

У науці кримінально-виконавчого права України до міжгалузевих принципів права відносять: 1) принцип справедливості; 2) принцип невідворотності виконання і відбування покарання [9, с. 153–154].

У кримінально-виконавчому законодавстві України зазначено у ч. 1 ст. 1 КВК у виді спеціальної мети – забезпечити реалізацію покарання з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, а також у ст. 6 цього кодексу – у виді визначення основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених (ч. 3) та мети їх застосування (ч. 4).

У нормах міжнародного права, що регулюють сферу виконання покарань, принцип справедливості закріплений у ст. 65 Мінімальних стандартних правил поведження із засудженими, відповідно до якої в поведженні з особами, які засуджені до тюремного ув'язнення чи іншого виду покарання, слід прагнути прищеплювати їм бажання підкорятися законам [10], а в ЄВП – у п. 3 ч. 1, а саме: обмеження, накладені на осіб, позбавлених волі, повинні бути мінімально необхідними та відповідати тій обґрунтованій меті, з якої вони накладалися [11]. Таким же шляхом йде й Європейський суд з прав людини. Зокрема, у своєму рішенні від 1 липня 2010 р. у справі «Давидов та інші проти України» зазначений суд визнав порушення принципу справедливості щодо цих засуджених під час проведення спеціальних навчань на території колонії, в якій вони відбували покарання у виді позбавлення волі, та визнав у зв'язку з цим факти жорстокого поведження з цими особами, що, у свою чергу, суперечить вимогам ст. 3 Конвенції про заборону тортур, нелюдського та такого, що принижує людську гідність, поведження [12, с. 32–38].

У свою чергу, принцип невідворотності виконання і відбування покарання означає безумовність виконання покарання, призначеного судом, обов'язок засудженого терпіти кару [9, с. 154]. Цей принцип є похідним від принципу невідворотності покарання та кримінальної відповідальності, що, у свою чергу, визначає послідовність стадій кримінальної відповідальності, встановлює правила, за якими здійснюється кара, виконуючи роль механізму кримінально-виконавчої діяльності. Крім цього, принцип невідворотності виконання і відбування покарання є підґрунтям кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань і приводить таким чином в дію реалізацію на практиці зміст кримінальної відповідальності засудженого. Більше того, невідворотність покарання є основою кримінально-правової політики будь-якої держави, а також авторитету кримінального судочинства та довіри населення до влади. Саме тому законодавство в багатьох випадках передбачає норми, які дозволяють зменшити термін покарання або замінити його на більш м'яке [13, с. 143–161]. Проте, як правильно зазначає у зв'язку з цим Богатирьов І. Г., зовсім не означає, що порушується принцип невідворотності відбування покарання, бо кара все одно має місце, але вона не абсолютна, не сліпа зброя в руках правосуддя, тому що невідворотність покарання дозволяє державі у цій сфері застосовувати як покарання у виді позбавлення волі, так і його альтернативи [9, с. 154].

До міжгалузевих принципів кримінально-виконавчої діяльності персоналу ДКВС України, без сумніву, слід віднести й інші принципи, які визначені у сфері боротьби зі злочинністю (як у виді доктрини, політики, так і на нормативному рівні), що тією чи іншою мірою стосуються сфери виконання покарань. Зокрема, до таких принципів можна віднести принцип економії кримінальних репресій (визначає співвідношення кола діянь, які визнані в суспільстві злочинами, загальному рівню економічного та культурного розвитку суспільства [14, с. 31–32].

У кримінально-виконавчому праві України цей принцип знайшов своє відображення у таких інститутах права, як: а) дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 152, ст. 154 КВК); б) зміна умов тримання засуджених до позбавлення волі (ст. 100, ч. 1 ст. 101 КВК); в) залишення у виховних колоніях за-

суджених, які досягли вісімнадцятирічного віку (ст. 148 КВК); г) зміна умов тримання засуджених до довічного позбавлення волі (ст. 151-1 КВК); г) порядок застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі (ст. 134 КВК) та ін.

До міжгалузевих принципів кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань варто також віднести принцип диференціації та індивідуалізації відповідальності, який науковці називають також спеціальним (специфічним) принципом кримінального права [15, с. 626].

У кримінально-виконавчому праві зазначений принцип є одним із визначальних та полягає в тому, що до різних категорій засуджених залежно від тяжкості вчинених ними злочинів, злочинної діяльності в минулому, форми вини, поведінки під час відбування покарання застосовується каральний вплив у різних обсягах (диференціація). При цьому зазначений вплив має індивідуально визначений характер (індивідуалізація), тобто у цьому випадку цей принцип базується на обліку не групових, а індивідуальних особливостей особи засудженого, які враховуються під час відбування ними покарання [16, с. 251–252].

Як видається, до міжгалузевих принципів можна віднести й принцип соціального натуралізму: ключ, як образно зробив висновок у зв'язку з цим Костенко О. М., який дав можливість повному вирішувати й інші проблеми, які постають в юридичній науці [17].

Відповідно до змісту цього принципу, право (включаючи кримінально-виконавче) можна визначити, як інститут забезпечення соціального порядку, заснований на законах природи, яким надана форма законодавства чи інших нормативно-правових актів [15, с. 627].

Звичайно, що до міжгалузевих принципів кримінально-виконавчої діяльності варто було б віднести й інші виведені в науці кримінального права принципи (особистої та винної відповідальності; обмеження меж кримінальної відповідальності; повного відшкодування заподіяної шкоди; переваги пом'якшуючих відповідальність обставин та ін. [14, с. 26–33].

Разом з цим варто погодитись з Фрісом П. Л., який вважає, що в науці кримінального права висловлюються й інші думки з цього приводу [18, с. 15], що, в першу чергу, як правильно дій-

шов висновку Гришук В. К., відсутністю в чинному КК України спеціальної норми, в якій були б закріплені принципи закону про кримінальну відповідальність [15, с. 622].

На відміну від КК у КПК України в ст. 7 чітко визначені загальні засади кримінального провадження, деякі з яких можна віднести до міжгалузевих принципів, що характерні в тому числі й кримінально-виконавчій діяльності персоналу органів та установ виконання покарань України, а саме: а) повага до людської гідності (п. 4 ч. 1 ст. 7 Кодексу); б) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність (п. 5 ч. 1 ст. 7); в) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини (п. 10 ч. 1 ст. 7); г) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї (п. 11 ч. 1 ст. 7); ґ) забезпечення права на захист (п. 13 ч. 1 ст. 7); д) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень (п. 14 ч. 1 ст. 7); е) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (п. 17 ч. 1 ст. 7); є) публічність (п. 18 ч. 1 ст. 7); ж) диспозитивність (п. 19 ч. 1 ст. 7).

Висновки. Враховуючи, що як в окремих статтях КПК (ст. ст. 8–29), так і в науково-практичних коментарях до цього Кодексу досить ґрунтовно, повно та детально описано зміст зазначених принципів [19, с. 16–95], варто лише зауважити, що запропонований у цій роботі підхід є не безспірним, хоча, з іншого боку, проблема визначення міжгалузевих принципів у кримінально-виконавчому праві є очевидною, актуальною та такою, що має велике теоретико-прикладне значення. Як у зв'язку з цим обґрунтовано звернув увагу на це питання Степанюк А. Х., принципи у кримінально-виконавчому праві є теоретично обґрунтованими основними положеннями, обумовленими об'єктивними закономірностями реалізації кари, що виражають сутність кримінально-виконавчої діяльності, спрямованої на здійснення правообмежень, властивих покаранням, незалежно від форм застосовуваних примусових заходів [20, с. 20]. Таким чином, під міжгалузевими принципами кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань слід розуміти ті її вихідні положення, що витікають зі змісту принципів кримінально-правових галузей права (кримінального, кримінально-процесуального, кри-

міналістики т. ін.) та визначають зміст роботи (служби) цих осіб та напрями їх подальшого розвитку у сфері виконання покарань.

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права: підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. Петришина О. В. Харків: Право, 2014. 368 с.
2. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ: Атіка, 2005. 332 с.
3. Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України: навчальний посібник / Колб О. Г., Джужа О. М., Конопельський В. Я. та ін.; за аг. ред. проф. О. Г. Колба та проф. О. М. Джужи. Київ: Кондор, 2016. 336 с.
4. Сучасна кримінально-виконавча політика України: монографія. 2-ге вид. випр. і переробл. / Колб О. Г., Захаров В. П., Кондратішина В. В. та ін.; за заг. ред. О. Г. Колба. Луцьк: ПП В.П. Іванюк, 2008. 210 с.
5. Кримінально-виконавче право: підручник / за ред. Степанюка А. Х. Харків: Право, 2006. 256 с.
6. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2007. 228 с.
7. Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови: монографія. Запоріжжя: Акцент Інвесттрейд, 2013. 448 с.
8. Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 768 с.
9. Кримінально-виконавче право України: підручник / Джужа О. М., Богатирьов І. Г., Колб О. Г. та ін.; за заг. ред. Джужи О. М. Київ: Атіка, 2010. 752 с.
10. Мінімальні стандартні правила поведження з в'язнями: прийняті на I Конгресі ООН із запобігання злочинності та поведження із засудженими 30.08.1955 року // Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями. Київ: Анна-Т, 2008. С. 18–36.
11. Європейські пенітенціарні правила: рекомендація Ради Європи R (2006) 2. Донецьк: Донецький Меморіал, 2010. 32 с.
12. Давидов та інші проти України: рішення Європейського Суду з прав людини від 1 липня 2010 року // Практика Європейського Суду з прав людини. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. С. 32–38.
13. Житний О. О. Проблеми міжнародної кримінально-правової політики // Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми: монографія / за заг. ред. проф. Фріса П. Л. та

проф. Харченка В. Б. Івано-Франківськ–Харків: Юрид. ін.-т Прикарпатського нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2016. С. 143–161.

14. Коржанський М. Й. Уголовне право України. Частина загальна: курс лекцій. Київ: Наукова думка та Українська видавнича група, 1996. 336 с.

15. Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 768 с.

16. Конопельський В. Я. Принцип диференціації та індивідуалізації у запобіганні злочинам в установах виконання покарань України: окремі аспекти. *Сучасна наука – пенітенціарній практиці*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 жовт. 2013 р.). Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2013. С. 246–252.

17. Костенко О. М. Принцип соціального натуралізму та його значення для юриспруденції і кримінології. URL: www.univer.kim.ua/visnyk/463.pdf.

18. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ-ри, 2004. 362 с.

19. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.1 / Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. та ін.; за заг. ред. Тація В. Я. Харків: Право, 2012. 768 с.

20. Кримінально-виконавче право: підручник / Голіна В. В., Степанюк А. Х., Лисодед О. В. Харків: Право, 2015. 392 с.

Никифорчук Д. Й., Колб І. А.

О НЕКОТОРЫХ СОДЕРЖАТЕЛЬНЫХ АСПЕКТАХ ПРИНЦИПОВ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕРСОНАЛА ОРГАНОВ И УЧРЕЖДЕНИЙ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ УКРАИНЫ

В статье проанализировано содержание межотраслевых принципов уголовно-исполнительной деятельности персонала органов и учреждений исполнения наказаний, а также об их месте и роли в правовом механизме сферы исполнения наказаний. Кроме этого, определены проблемные вопросы в данном направлении и разработаны научно обоснованные меры по их решению по существу.

Ключевые слова: *принципы, уголовно-исполнительная деятельность, персонал органов и учреждений исполнения наказаний, правовой механизм, сфера исполнения наказаний, осужденный, уголовные наказания.*

Nykyforchuk D. Y., Kolb I. O.

CONCERNING SOME CONTENT PRINCIPLES OF CRIMINAL AND EXECUTIVE ACTIVITY OF THE PERSONNEL OF PENAL BODIES AND INSTITUTIONS OF UKRAINE

The article deals with the content of the inter-branch principles of criminal-executive activity of the personnel of the bodies and penal institutions, as well as their place and role in the legal mechanism of the execution of punishment. In

addition, certain problematic issues in this area are identified and scientifically substantiated measures on their solution in essence are developed.

Taking into account that both in separate articles of the CPC (Articles 8-29) and in scientific and practical comments to this Code, the contents of these principles are sufficiently thoroughly, fully and detailed described, it should be only mentioned, that the approach proposed in this paper is not indisputable, although, on the other hand, the problem of identifying inter-branch principles in Criminal and Executive Law is obvious, relevant and of a large theoretical and applied value.

Under the interagency principles of criminal and executive activity of the personnel of the bodies and institutions of execution of punishments should be understood those initial provisions, which arose from the content of the principles of criminal and law branches of Law (criminal, criminal procedure, criminalistics, etc.) and determine the content of work (service) these persons and directions of their further development in the field of execution of punishment.

Key words: *principles, Criminal and executive activity, personnel of penal bodies and institutions, legal mechanism, scope of punishment, condemned, criminal penalties.*

УДК 343.85

Савченко А. В.,

доктор юридичних наук, завідувач кафедри
кримінального права НАВС, м. Київ;

Колб С. О.,

кандидат юридичних наук, начальник відділу податків
і зборів фізичних осіб Луцької об'єднаної державної
податкової інспекції Головного управління Державної
фіскальної служби у Волинській області, м. Луцьк

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЗНАЧЕННЯМ ПІДСТАВ ЗАЙНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз підстав виконання та відбування кримінальних покарань, що визначені у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України, встановлені проблемні питання, що виникають у кримінально-виконавчій діяльності персоналу органів та установ виконання покарань у цьому напрямі, а також розроблені науково обґрунтовані заходи щодо їх вирішення по суті.

Ключові слова: *підстави виконання та відбування покарань, сфера виконання покарань, вирок, інші рішення суду, амністія, помилування, персонал органів та установ виконання покарань, засуджений.*

Постановка проблеми. Як свідчить практика, однією з проблем, що впливає на ефективність, а, подекуди, й правомірність кримінально-виконавчої діяльності персоналу Державної кримі-